

(11) Náboženství v Číně

→ věštění a oběť – základní (nám známé) náboženské projevy čínské kultury

Dynastie Shang (nápisy na kostech a želvích krunýřích (*jiaguwen* 甲骨文))

„Věštění: Je to otec Yi, kdo seslal [nemoc] na Fu Hao?“

„Věštění: Není to otec Yi, kdo seslal [nemoc] na Fu Hao.“

„Věštění: Pokud jde o sen Fu Hao, není to otec Yi.“

„Věštění dne *wuyin*: Je třeba provést vymítací oběť k matce Geng“

„Věštění: provést vymítací oběť k matce Geng kvůli Fu Haoiným [bolavým] zubům.“

„Věštění dne *guihai*: pronést modlitbu za proso [počínaje nejzazším předkem] Shang Jia.“

„Věštění: Na jaře se král nespojí s Wang Chengem kvůli útoku na Xia Weie, protože pokud ano, vyšší a nižší [mocnosti] s tím nebudou souhlasit. Nebude to on, kdo obdrží pomoc božstev.“

„Máme obětovat v den X předkovi Y způsobem A tolik a tolik vepřů, způsobem B tolik a tolik krav, způsobem C tolik a tolik Qiangů?“

„Zašle vévoda ten a ten tolik a tolik Qiangů?“

Oběti – typy obětí (jídlo a pití, zvířecí, lidské oběti)

Hostiny, jichž se účastní příslušný předek.

Příklad z období Válčících států:

Text objevený v hrobě vysokého státního úředníka/aristokrata ze 4. stol. př. n. l.:

Roku, kdy byl Bi, pán ze Sheng, poslán ze státu Song na oficiální návštěvu státu Chu, v prvním měsíci, 32. dne kalendářního cyklu provedl Shi Beishang věštbu pomocí želvy pro Shao Tuoa, ministra po levici.

[Dotaz]: Od prvního měsíce do prvního měsíce [následujícího roku] ve všem, čím se zabývá ve službě králi, kéž ho po celou tuto dobu nepotká žádná újma.

[První předpověď]: Předpověď byla “běžná věštba, příznivá situace”. Existují ale drobné obavy týkající se osoby tazatele. Kromě toho záležitost, která mu dělá starost, se trochu zdrží. Je třeba vykonat prosebné obřady na základě této předpovědi.

[Doporučení obřadů]: Modlitební obřad yi ke králi Zhao: rituálně obětovat vola. Modlitební obřad yi k zářnému vévodovi z Pingye, Zi Chunovi, pánovi z Wu, Zi Yinovi, veliteli armád, a k Zi Jiaovi, pánovi z Cai: obětovat každému vepře spolu s vínem a potravou. Modlitební obřad yi k zemřelé matce [tazatele]: obětní sušené maso. Pokud záležitost, která mu dělá starost, se rychle vyřeší, provést urychleně děkovné obřady.
[Druhá předpověď]: Předpověď byla příznivá. Třetí a čtvrtý měsíc jsou nejpříznivější.

→ zahrnování náboženských představ do filozofického myšlení:

Kapitola „Vnitřní projekt“ z knihy *Guanzi*:

Soustřed' qi jako bys byl božstvo (shen) a deset tisíc věcí se usadí uvnitř. Dokážeš se soustředit? Dokážeš se sjednotit? Dokážeš poznat příznivý a nepříznivý osud bez pomoci věštění pomocí stonků řebříčku a prasklin v kostech? Dokážeš se zastavit? Dokážeš spočinout? Dokážeš to nehledat u druhých, nýbrž najít to sám v sobě? Přemýšlej o tom, přemýšlej o tom, znovu o tom přemýšlej. Pokud o tom přemýšlíš, ale nepronikneš do toho, duchové a božstva (guishen) do toho proniknou. Není to však díky moci duchů a božstev, nýbrž díky nejčistší esenci qi.

→ racionalizace, znevýznamňování náboženských představ ve filozofickém myšlení:

Konfuciovy *Sebrané výroky (Lunyu 論語)*:

Mistr nikdy nemluvil o zázracích, o siláckých kouscích, o nepravidelnostech v přírodním koloběhu nebo o nadpřirozených bytostech.

Ji Lu se tázal, jak má člověk sloužit duchům a bohům. Privil Mistr: „Jak můžeš sloužit duchům, když dosud neumíš sloužit lidem?“ Ji Lu se potom odvážil otázky o smrti. Privil Mistr: „Jak se můžeš něco dovědět o smrti, dokud nic nevíš o životě?“

Fan Chi se tázal po moudrosti. Privil Mistr: „Moudrý budiž zván ten, jenž opatřuje svým poddaným to, co jim po právu náleží, kdo uctívá duchy a božstva a udržuje je v povzdálí.“

Výrok připisovaný Konfuciovi:

Pokud budou o mně lidé v příštích generacích pochybovat, bude to určitě kvůli Proměně! Já však toužím pouze po ctnosti a ničem jiném. Má cesta splývá s cestami písařů a šamanů, avšak naše cíle se liší. Dobrý člověk hledá příznivý osud tím, že sleduje pravidla dobrého jednání, a proto nepřipisuje význam obětním obřadům. Používá svůj smysl pro lidskost a náležitost k tomu, aby pochopil, zda daná situace povede k příznivým či nepříznivým výsledkům. Proto se jen zřídka dotazuje želvy nebo stébel řebříčku.

Kronika pana Zuo (Zuozhuan):

Ve státě Qi se objevila kometa a vládce státu Qi nechal provést vymítací obřad. Yanzi řekl: „To není k ničemu. [...] Cesta Nebes je nestranná a její projevy jsou konzistentní, nedají se ovlivnit – k čemu provádět vymítací obřad? Kromě toho fakt, že se na Nebi objevila hvězda-koště (*huixing* 彗星 = „kometa“) značí, že je třeba vymést špínu (*hui* 穢). Pokud, pane, nemáte žádnou „špinavou *de* (*huide* 穢德)“, co by se mělo vymítat? Pokud ano, copak to lze napravit vymítacím obřadem? [...] Nedělejte, pane, nic proti pravé charizmatické síle (ctnosti?) *de* a ostatní státy se k vám všechny připojí – proč byste se staral o kometu?

Náboženský taoismus (*dao jiao* 道教)

→ osvobození ducha, zbavení se těla

十問(*shiwèn*) = „Deset otázek“ – text nalezený v Mawangdui (poč. 2. stol. př. n. l.)

Kdo to získá, dosáhne dlouhověkosti, kdo to ztratí, zemře mlád. Proto ten, kdo dovede kontrolovat *qi* a soustřeďovat životní esenci (*jing*), v sobě hromadí to, co je neprojevené. Esence a duch (*shen*) ho zaplaví jako voda řinoucí se z pramene. [...] Životní esence Nebe a Země se rodí z neprojeveného, roste v beztvarem, završuje se v netělesném.

Kdekoliv se nachází smrt a život, moudrý člověk je reguluje. Zpevňuje, co je dole, a akumuluje životní esenci (*jing*), takže *qi* neuniká ven. Pokud mysl kontroluje život a smrt, jak by jimi mohla být poražena? Opatrně to v sobě zadržuj a neztrácej to a dlouhý život bude trvat po generace. [...] Dlouhý život vzniká zadržováním a akumulováním. Pokud jde o prodlužování a povyšování života, nahore se člověk rozhlíží v Nebi a dole ho rozšiřuje po Zemi. Kdo je toho schopen, nutně se stane duchem (božstvem, *shen*) a dokáže se osvobodit od svého těla (tvaru – 解形 *jie xíng*).

-- nejprve kultivace těla, aby byl duch udržen uvnitř (jako *Nei ye*), následně osvobození ducha od těla → nesmrtelnost (prodloužení života), životní esence, kterou v sobě adept hromadí, mu umožňuje opustit svět forem a stát se duchem, který – jako Nebe a Země – neumírá.

→ klasifikace

-- škola Nebeských mistrů (天師 *tianshi* / *tchien-š'*)

-- škola Nejvyšší čistoty (上清 *shangqing* / *šang-čching*)

-- škola Posvátných klenotů (靈寶 *lingbao* / *ling-pao*)

-- škola Pravé jednoty (正一 *zhengyi* / *čeng-i*)

-- škola Dokonalé pravdy (全真 *quanzhen* / *čchüan-čen*)

→ základní rysy společné všem taoistickým kultům:

- zjevené posvátné texty
- „talismany“ 符 fu, magické „mapy“ 圖 tu / tchu
- panteon, kosmologie, paralela kosmos - lidské tělo
- liturgie, funkce taoistického kněze 道士 dao shi / tao š'
- taoistické vs. „lidové“ kultury
- úsilí po dosažení nesmrtelnosti („stát se nesmrtelným“ – 仙 xian / sien)
- meditační techniky (práce s „životní energií“ *qi*)

Shenxian zhuan:

Ge Xuan kdysi pobýval u někoho jako host, když procházel Wukangem. Hostitel byl nemocen a zavolal si spirituální médium, aby pro něho přivolalo na pomoc božstvo, kterému přinášel obětiny. Božstvo prostřednictvím média přikázalo Ge Xuanovi vypít trochu piva a chovalo se k němu hrubě. Ge Xuan se rozhněval a zvolal: „Jak se opovažuješ, odporný démone!“ Ge Xuan pak přikázal Pěti hrabatům, aby ono božstvo zatkli, vyvlekli ven, svázali ho a zbičovali ho. Médium následně vyšlo ven jakoby taženo neviditelnými silami. Na dvoře obejmulo kůl, spadl z něj oděv, ozýval se zvuk bičování a po zádech se mu řinula krev. Božstvo potom hlasem démona vycházejícím z úst média prosilo Ge Xuana o milost. Xuan řekl: „Pokud ti prominu tento hrdelní zločin, vyléčíš nemoc toho člověka zde?“ „Ano“, řeklo božstvo skrze médium. „Dobře, máš na to tři dny. Pokud se tento muž do té doby neuzdraví, přijdu a zatočím s tebou.“ Médium bylo následně propuštěno a muž se zotavil ze své nemoci.

Náboženství v Číně v moderní době

Základní pojmy:

zongjiao 宗教 = náboženství

zhexue 哲学 = filozofie

wenxue 文学 = literatura

kexue 科学 = věda

.....

Základní rámec (náboženství v čínské kultuře):

Pět institucionalizovaných tradic: konfucianismus, buddhismus, taoismus, křesťanství, islám

Tři učení (*san jiao* 三教) – konfucianismus, buddhismus, taoismus

Pět oficiálně povolených náboženství v ČLR: buddhismus, taoismus, katolicismus, protestantismus, islám

„Lidové“ náboženství – integruje tradice indiv. spásy, morálních požadavků, techniky posednutí duchem, obřady vázané na rodinné (rodové) vztahy, komunální kultury (lokální božstva a světci)

Státní kultury – totéž pod patronací státu

Vše spojuje sdílená kosmologie:

- neoddělitelnost hmoty a ducha (vše je *qi*)

- kosmos jako organický systém proměňující se podle pravidel (*yinyang*, 5 fází, 8 trigramů, interakce *ganying* 感应)
- veškerá realita má duchovní sílu (*ling* 灵), kterou lze pročišťovat, zlepšovat - sebekultivace, umístění v prostoru (*fengshui* 风水), horoskopy
- mrtví se stávají duchy a bohy (*shen* 神, *gui* 鬼)
- s božskými silami lze v tomto prostoru kulticky komunikovat (modlitby, oběti...)
- rituální specialisté (profesionální klerici) – píší texty, legitimizují lokální tradice (integrace do rámce Tří učení).
- sdílená morálka (artikulovaná lokálními autoritami, žánr *shan shu* 善书)

Příklad ze současnosti – „qigongová horečka“

Komunity

- sociální = náboženské; lokální rozměr náboženství v Číně

Typy komunit:

- 1) askriptivní – a) teritoriální, b) rodinné (rodové), c) korporace, cechy
 - 2) dobrovolné – individuální spása a duchovní praxe; různorodé aktivity (přednášky až trans)
- zde se může objevit apokalyptická eschatologie → milenaristická hnutí

Náboženství a stát

- ortodoxní vs. heterodoxní (*zheng* 正 vs. *xie* 邪) – odráží náboženský rozměr tradičního čínského státu (teokracie?)

- předpoklad liturgické kontinuity (*li* 礼 !!!) od císaře po poslední vesnici – hlavní kohezní prvek pozdního císařství (zničeno reformismem první pol. 20. stol.)

- stát nábožensky *pluralistický*, ale zároveň *netolerantní* – měřítkem není ortodoxní nauka, nýbrž schválení státem (dané konformitou s náboženskými institucemi státu)

- státní kultury (plus kontrola a regulace ostatních kultů)

císař – Nebe a Země a další kosmická božstva

vysocí úředníci – kult nejvýznamnějších konfuciánských „svatých“ (Konfucius, Guandi)

místní úředníci – místní božstva (např. městský bůh (*chenghuang* 城隍))

Inkluze a represe:

- lokální kultury mohly být zařazeny do oficiálního registru kultů (*sidian* 祀典)

- nebo mohly být prohlášeny za „zvrhlé kultury“ (*yinci* 淫祀) nebo „heterodoxní tradici“ (*xiejiao* 邪教); i tak ale byly běžné – represe spíše taktický prostředek vyjednávání s místní komunitou

- skutečný problém spásitelská hnutí – ta označována jako *xiejiao* 邪教